

ББК 60.524.251+60.027+60.028,13
Т52
УДК 316.647.5+172.3

Рекомендовано до друку вченою радою університету,
протокол №1, від 31 серпня 2007 року.

За повного або часткового відтворення матеріалів цього
видання посилення на нього обов'язкове.

Висловлені у виданні думки належать виключно авторам.

Редакційна колегія:

В.О. Бакальчук

М.А. Козловець

В.С. Крисаченко

Л.І. Мазука

П.Ю. Саух (керівник)

Т52 **Толерантність як соціогуманітарна проблема сучасності:
Матеріали засідання "круглого столу" від 29 травня 2007 р. / За
заг. ред. П.Ю. Сауха – Житомир: Вид-во ЖДУ ім. І. Франка, 2007. –
124 с.**

У виступах учасників "круглого столу" розглянуті філософські аспекти проблеми толерантності, історичні корені проблем полікультурності та формування якостей толерантності в умовах глобалізованого світу, механізми толерантного спілкування і взаємодії в контексті міжкультурної та внутрішньокультурної комунікацій, а також висвітлені різноманітні форми прояву толерантності та інтолерантності в соціокультурному просторі сучасного українського суспільства.

60.524.251+60.027+60.028,13

© Житомирський державний університет
імені Івана Франка

БАКАЛЬЧУК Владислава Олегівна

кандидат філософських наук,

старший науковий співробітник

Національного інституту стратегічних досліджень

Толерантність як концептуальна основа державної політики

Становлення України як національної держави зумовило необхідність пошуку шляхів формування української ідентичності. Відмовившись від принципу "Україна для українців" та обравши шлях демократичного, правового поступу ми зіткнулись з необхідністю вкрай важливого та складного завдання – формування цілісної української загальнонаціональної ідентичності. Багатоманітність українського суспільства є системою складної організації із власною (історично-регіональною, світоглядною, релігійно-конфесійною, етносоціальною, культурною) специфікою внутрішньосуспільної взаємодії. Створення демократичної та правової держави, процес формування української політичної нації зумовлює необхідність консолідації українського суспільства шляхом мирного і толерантного співіснування різних груп і прошарків населення України.

Сутність вирішення проблеми полягає у нагальній необхідності розробки продуманої програми дій, в якій стисло були б викладені національні інтереси України, що змогли б об'єднати її населення у націєтворчому та державотворчому поступі.

Поняття "толерантність" відносно нове у науковому дискусійному полі України і однозначного тлумачення поки що не має. Етимологія слова "толерантність" походить від латинського *tolerantia* – терпимість. В основі цього терміну – здатність сприймати *інакшість Іншого*. Відповідно, толерантність це – прагнення і здатність до встановлення і підтримки спільності з людьми, які відрізняються у певному відношенні від переважаючого типу або не притримуються загальноприйнятих думок.

Толерантність як загальносуспільну цінність можна визначити за наявності у суспільстві *міжкультурного діалогу* – відкритої взаємодії представників різних етнокультурних груп, їх здатність увійти в комунікативне поле діалогу, здатність злучитись до *взаємодії*.

Толерантність – повага, сприйняття та розуміння багатого різноманіття культур нашого світу, форм самовираження та

самовиявлення людської особистості (ЮНЕСКО). Формуванню толерантності сприяють знання, відкритість, спілкування та свобода думки, совісті й переконань. Толерантність – це єдність у різноманітті. Зазначений підхід відповідає європейським цінностям та принципу формування європейської ідентичності.

Водночас, ідея толерантності, наприклад, у політиці Ради Європи передбачає ідею зближення культур на основі європейської ідентичності як можливості діалогу між ними, взаємного розуміння та попередження конфліктів. Таким чином, базовий принцип "культурної багатоманітності" політики РЄ тісно пов'язаний з ідеєю формування загальноєвропейської ідентичності, та зближення культур на основі самотності європейської культури, у сприянні процесу формування загальноєвропейської культурної цілісності.

Утверджуючи толерантність як суспільну цінність в українському суспільстві ми повинні звертати увагу не на становлення мультикультурного суспільства, а на збереження та повагу багатоманітності національної культури. Саме національної культурної багатоманітності, а не концепції мультикультурного суспільства, яка не сприятиме подоланню фрагментованості національного культурного простору України, і цим самим – формуванню цілісної загальнонаціональної культурної ідентичності. Тому, прагнення до " нової інтеграції " знаходиться нині поряд з такими стратегічними пріоритетами як збереження культурної багатоманітності, досягнення толерантності (подолання відчуженості) і загальносуспільної консолідації в державотворчому і націєтворчому поступі України.

Форми відчуження (нетолерантності) в соціокультурному просторі України значною мірою розгортаються у сфері міжпартійних, релігійно-конфесійних та міжетнічних відносин.

Толерантність, як загальносуспільна цінність, повинна стати тактикою формування української ідентичності в системі європейських ціннісних координат та міжнародних норм. Зважаючи на багатоманітність національного культурного простору України, багатоманітність етносоціальних груп українського суспільства передбачає збереження їх культурної самотності і водночас їх внутрішньосуспільну інтеграцію – процес, у якому культурна самотність різних груп населення поєднується з їх приналежністю до певної держави.

Створення сприятливого середовища міжкультурної взаємодії та діалогу між різними учасниками культурного життя є одним із найскладніших питань націєтворчого поступу молодोї української держави, що потребує своїх подальших розвідок у даному напрямку.

Іншим важливим аспектом зазначеної проблеми є дедалі зростаючий вплив культурної глобалізації, який здійснюється через експорт та імпорт основних продуктів індустрії культури в галузі телебачення, кіно – і радіо виробництва, що зумовлює беззахисність тих національних культур, в яких цей сектор є мало розвиненим, адже будь-яка культурна продукція містить власний актив системи цінностей, ідей, суджень – інструмент формування ідентичності. Ми зможемо стати толерантними передусім тоді, коли не відчуватимемо загрози ззовні (культурна експансія, монополізація культурного простору суспільства тощо). Адже саме повноцінний розвиток, захищеність національної культурної самобутності є основою рівноцінного діалогу, відкритості, а, отже, і толерантності української культури до інокультури. Тому відкритість та толерантність до інших культур може бути корисною за умови, що національна культура опиратиметься на міцний економічний підмурок, розвинену національну культурну індустрію.

Тепер хочу звернути вашу увагу до іншого, не менш важливого аспекту – *роль ЗМІ у політиці толерантності*, оскільки зростаючий вплив інформації в житті будь-якого суспільства важко переоцінити, а недооцінювати небезпечно.

У цьому контексті засоби масової інформації виконують і важливу роль у процесі формування суспільної свідомості, відповідають за стан психологічної напруги та водночас є потужним чинником загострення або ж врегулювання міжетнічних конфліктів у внутрішньому житті кожної країни. Засоби масової інформації не лише відображають, а й формують динаміку суспільно-політичного життя суспільства та "характеризують" його акторів. Тому, значною мірою від того, як висвітлюють засоби масової інформації питання міжетнічних стосунків у суспільстві залежить формування, поширення, або ж подолання етностереотипів.

Етностереотип – загальна сукупність уявлень про представників іншого етносу і, як правило, є формою етнічної упередженості та дискримінації за етнічним принципом. Чи не останню роль, з огляду на тенденцію подальшої інформатизації українського суспільства, починають відігравати інформаційні ресурси Інтернету.

Нині в Україні, як і у світі, присутня тенденція зростання кількості екстремістських інформаційних ресурсів (web-сторінок, груп новин, списки розсилки та чатів). Так, за свідченням Центру аналізу конфліктних ситуацій США їх число у цій країні перевищує 1400, в Англії 1000, в Росії більше 900. Серед вітчизняних екстремістських інформаційних порталів – «Спалах для нації», «Радикальний український націоналізм», «Патріот» та ін. Подібні інформаційні ресурси цілеспрямовано не лише поширюють етнічні стереотипи, а і є джерелом провокування міжетнічних конфліктів та підвищення ризиків їх виникнення.

Як суб'єкти політики нетерпимості (радикально-націоналістичні, расистські та скінхедівські угруповання), так і держава через засоби масової інформації може впливати на формування суспільної свідомості. Держава, яка зацікавлена у консолідації населення, формуванні загальнонаціональної політичної та міжетнічної злагоди, не лише може, але і повинна використовувати ЗМІ у пропагуванні таких цінностей як міжкультурна та міжетнічна толерантність, забезпечення конструктивності міжетнічного діалогу в українському суспільстві.